

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

УДК: 341.231.14(4):305:34(091)

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-111>

Катерина Борисівна Левченко

Урядова Уповноважена з питань гендерної політики

Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-8334-7362>

ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті здійснено аналіз та узагальнення наукових праць українських правознавців, присвячених проблематиці євроінтеграційних зобов'язань України в контексті гендерних перетворень. Обґрунтована важливість комплексного історико-правового дослідження процесу включення гендерної тематики в різні формати співпраці України та ЄС на євроінтеграційному шляху для формування ефективних заходів щодо вдосконалення законодавчих підвалин та інституційного механізму формування та реалізації гендерної політики у відповідності до стандартів ЄС. Здійснено дослідження стану забезпечення включення гендерної складової в різні формати євроінтеграційної діяльності; на основі аналізу її різних інструментів та процесів у 2017–2025 роках (щорічні звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; щорічні Діалоги з прав людини, опитувальники щодо членства в ЄС, селф-скрінинги – проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС, двосторонні тематичні зустрічі, формат переговорних груп та ін.) представлено стан включення гендерної складової у вищезазначені інструменти та формати продемонстровано механізми впровадження принципу гендерного мейнстрімінгу, який є наскрізним в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами; запропоновано наукове обґрунтування перспективних напрямів посилення гендерної складової в євроінтеграційних процесах. Зокрема, встановлено оптимальність поєднання в одній посадовій особі відповідного рівня функцій відповідальності за євроінтеграцію з функцією уповноваженої особи-координатора з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Визначено необхідність посилення гендерної складової в діяльності переговорних груп, зокрема щодо обов'язкової участі представниць жіночих та/чи феміністичних організацій в їх роботі. Вказано на необхідність подальших досліджень проблематики формування та впровадження комплексних наскрізних підходів до забезпечення принципу гендерної рівності в євроінтеграційному процесі.

Ключові слова: гендерна рівність; гендерний мейнстрімінг; дискримінація; Діалог з прав людини Україна-ЄС; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; скри-

нінг законодавства; Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Kateryna B. Levchenko

Government Commissioner for Gender Policy

Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8334-7362>

GENDER COMPONENT OF EUROPEAN INTEGRATION ACTIVITIES: HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS

Abstract. *The article analyzes and summarizes the scientific works of Ukrainian lawyers devoted to the issues of Ukraine's European integration obligations in the context of gender transformations. The importance of a comprehensive historical and legal study of the process of including gender issues in various formats of cooperation between Ukraine and the EU on the European integration path is substantiated for the formation of effective measures to improve the legislative framework and institutional mechanism for the formation and implementation of gender policy in accordance with EU standards. A study of the state of ensuring the inclusion of the gender component in various formats of European integration activities is carried out; based on the analysis of its various instruments and processes in 2017–2025 (annual reports on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU; annual Human Rights Dialogues, questionnaires on EU membership, self-screenings – conducting an initial assessment of the status of implementation of EU law acts, bilateral thematic meetings, the format of negotiation groups, etc.), the status of the inclusion of the gender component in the above-mentioned instruments and formats is presented; the mechanisms for implementing the principle of gender mainstreaming, which is cross-cutting in the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, are demonstrated; scientific justification of promising areas for strengthening the gender component in European integration processes is proposed. In particular, the optimality of combining in one official of the appropriate level the functions of responsibility for European integration with the function of an authorized person-coordinator on ensuring equal rights and opportunities for women and men, preventing and combating gender-based violence has been established. The need to strengthen the gender component in the activities of negotiation groups has been identified, in particular regarding the mandatory participation of representatives of women's and/or feminist organizations in their work. The need for further research into the issues of forming and implementing comprehensive cross-cutting approaches to ensuring the principle of gender equality in the European integration process has been indicated.*

Keywords: *gender equality; gender mainstreaming; discrimination; Ukraine-EU Human Rights Dialogue; ensuring equal rights and opportunities for women and men; screening of legislation; Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand.*

ВСТУП

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі по тексту – Угода про асоціацію) містить низку статей, зобов'язання за якими передбачають необхідність урахування питань «рівності між чоловіками і жінками при розробці та впровадженні законів, постанов, адміністративних положень, політики і заходів», як-то передбачає Директива 2006/54/ЄС. Так, статтею 420 Угоди про асоціацію встановлено, що співробітництво у сферах, визначених у статті 419 Угоди про асоціацію (щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації), передбачає досягнення серед інших таких цілей, як «забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень» (п. 1) та «подолання дискримінації в усіх її формах та проявах “(п. м) [1]. Також статтею 424 Угоди про асоціацію передбачено, що «Україна забезпечує поступове наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, як зазначено у Додатку XL до цієї Угоди» (зокрема, імплементація в законодавство України Директиви Ради ЄС № 2004/113/ЄС від 13.12.2004 про реалізацію принципів рівного ставлення до чоловіків та жінок у питаннях доступу та постачання товарів та послуг). Тож посилення на принципи гендерної рівності містяться не тільки в кластері «Fundamentals», у розділах, які стосуються прав людини, судочинства, безпеки, але й у розділах 5 – «Публічні закупівлі», 11 – «Єдина сільськогосподарська політика ЄС», 20 – «Підприємництво», 28 – «Здоров'я», 30 – «Торговельні угоди ЄС», 31 – «Зовнішня політика ЄС» та в інших, що є практичною реалізацією принципу гендерного мейнстримінгу.

Ратифікація у вересні 2014 року Законом України № 1678-VII Угоди про асоціацію стала каталізатором розвитку гендерної політики в Україні на принципах наскрізної інтеграції гендерних підходів у всі сфери суспільного життя як важливої складової необхідних реформ. На виконання Угоди про асоціацію в жовтні 2017 року було затверджено План заходів [2], яким передбачено створення інституту Урядового уповноваженого з питань гендерної політики та забезпечення його інституційної спроможності виконувати покладені функції (п. 24 Плану), ратифікація Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (п. 22). Україною та ЄС на всіх етапах євроінтеграційного процесу від моменту підписання Угоди про асоціації, впровадження затвердженого Плану заходів, подання Україною в лютому 2022 р. заявки на вступ до ЄС, розгляд цієї заявки та прийняття рішення про надання статусу кандидата у члени ЄС (23.06.2022), проведення переговорів

питання забезпечення гендерної рівності та прав жінок були важливою складовою процесів, що робить їх актуальною темою наукового дослідження.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Тематика євроінтеграційних зобов'язань України в контексті гендерних перетворень знаходить відображення в наукових працях українських правознавців. Значна кількість робіт учених у галузі права, політичних наук та державного управління присвячена дослідженню різних аспектів гендерної тематики в умовах євроінтеграції. Д. Тюріна аналізує механізми формування державної гендерної політики України [3], інноваційні аспекти її розвитку [4], а також здійснює її соціально-економічний аналіз державної гендерної політики в умовах євроінтеграції [5]. Вивчаються й шляхи вдосконалення різних галузей українського законодавства в частині забезпечення гендерної рівності в євроінтеграційних умовах. С. Петrenchенко досліджує, зокрема конституційні засади забезпечення гендерної рівності у сфері виборчого права [6]. О. Середя та А. Кушніренко – актуальні питання гендерної рівності в трудовому праві України в умовах євроінтеграції [7]. О. Бондаренко – врахування гендерних аспектів при формуванні законодавства України в умовах євроінтеграції [8]. Таким чином, євроінтеграційний процес розглядається авторами в якості рамки як законодавчого забезпечення політики, так і механізмів її втілення.

І. Лубко [9], Т. Герасимчук, І. Сікорська досліджували механізми й інструменти, які «використовуються для реалізації гендерної політики Європейського Союзу та впровадження яких є важливим для України в процесі європейської інтеграції» [10, с. 7]. Є. Бондаренко – виклики та перспективи імплементації Стратегії гендерної рівності в освіті на шляху євроінтеграції [11]. О. Солошенко вивчає правові аспекти гендерної стратегії розвитку суспільства як складової євроінтеграційних процесів [12], І. Грицай – реформування гендерної політики в умовах євроінтеграції [13].

Т. Кагановська та Т. Сироїд проаналізували установчі акти ЄС, (Договір про ЄС, Договір про функціонування ЄС, Хартію основних прав ЄС та ін.) на предмет включення гендерної складової, а також діяльність загальних і спеціалізованих органів, агентств та інститутів у сфері забезпечення гендерної рівності (Консультативний комітет ЄС з рівних можливостей для жінок та чоловіків, Агентство фундаментальних прав ЄС, Європейський омбудсмен, Європейський інститут гендерної рівності, Європейське жіноче лобі, Європейська мережа юридичних експертів з питань гендерної рівності та недискримінації) [14]. Т. Герасимчук проаналізувала нормативно-правові акти, що визначають гендерну політику ЄС, та інституційні механізми, що сприяють реалізації принципів гендерної рівності на практиці, зокрема «включення питань гендерної рівності до щорічних оглядів економічного зростання», додавання індикаторів «вимірювання гендерної рівності у вивчення громадської думки в державах-членах», включення їх «у надання

рекомендацій конкретним державам-членам», створення платформи з гендерного мейнстрімінгу Європейським інститутом з гендерної рівності тощо [15, с. 245].

Здійснені Україною кроки в адаптації українського законодавства до європейських стандартів у сфері забезпечення прав жінок та гендерної рівності в історичній ретроспективі, а також основні напрями необхідного вдосконалення українського законодавства в цій сфері відповідно до рекомендацій Європейської Комісії, представлені в аналітичних матеріалах Асоціації жінок-юристок України «Юрфем» [16]. Увага змістовному наповненню Угоди про асоціацію приділялася в контексті політичної складової, безпекового виміру, юстиції, у рамках яких згадувалися питання гендерної рівності без самостійного поглибленого аналізу.

Разом з тим комплексне історико-правове дослідження процесу включення гендерної тематики в різні формати співпраці України та ЄС на євроінтеграційному шляху наразі відсутнє, але є важливим для розуміння комплексності, складності й актуальності процесів гендерного мейнстрімінгу в наближенні України до ЄС та забезпечення стандартів життя українських громадян без дискримінації за будь-якою ознакою. Така ситуація потребує поглибленого дослідження зазначеної тематики для формування ефективних заходів щодо вдосконалення законодавчих підвалин та інституційного механізму формування та реалізації гендерної політики у відповідності до стандартів ЄС.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Метою статті є представлення результатів комплексного правового дослідження процесу включення гендерної тематики в різні формати співпраці України та ЄС протягом 2017–2025 років із упровадження Угоди про асоціацію, наближення національного законодавства до права Європейського Союзу та імплементації стандартів ЄС щодо рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для оцінки ефективності досліджуваних процесів та пропонування шляхів їхнього вдосконалення.

Досягнення поставленої мети забезпечується шляхом вирішення наступних завдань:

визначити, проаналізувати й систематизувати основні формати співпраці та інструменти в межах Угоди про асоціацію з урахуванням гендерної складової, які використовуються на різних етапах набуття Україною статусу члена Європейського Союзу, зокрема: План заходів на виконання Угоди про асоціацію, щорічні звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; щорічні Діалоги з прав людини, заповнення опитувальника щодо членства в ЄС, селф-скринінги (проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС), дорожні карти, організація переговорного процесу та переговорних груп, двосторонні тематичні зустрічі тощо;

представити результати аналізу включення гендерної складової у вищезазначені інструменти та формати, динаміки її змістовного наповнення протягом 2017–

2025 рр., який здійснювався авторкою та Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики;

вести в науковий обіг дані й аналітичну інформацію, яка опрацьовувалася в підготовці до різноманітних форматів взаємодії з ЄС на євроінтеграційному шляху України.

Для досягнення поставленої мети та реалізації визначених завдань використовувалися методи, які базувалися на системному підході, що передбачав комплексне поєднання історико-правового, системно-структурного, формально-юридичного, порівняльно-правового методів, а також загальнонаукових методів аналізу, синтезу та класифікації. Застосування названих методів забезпечило введення в науковий обіг унікальних даних та аналітичної інформації щодо включення гендерної складової в основні формати співпраці й інструменти в межах Угоди про асоціацію, які використовуються для оцінки прогресу в її виконанні, зокрема Плану заходів на виконання Угоди про асоціацію, щорічні діалоги з прав людини, двосторонні тематичні групи, заповнення опитувальників, селф-скринінги, організація переговорного процесу в форматі переговорних груп тощо. Здійснено історико-правовий та гендерний контент-аналіз звітів про виконання Угоди про асоціацію за 2022, 2023 та 2024 роки; порядку денного Діалогів з прав людини (2017–2025); розділу 3.12 «Гендерна рівність та насильство проти жінок» Дорожньої карти з питань верховенства права щодо включення гендерної складової в зазначені формати євроінтеграційного процесу. Проаналізовано основні формати співпраці та інструменти в межах Угоди про асоціацію, які використовуються для оцінки прогресу в її виконанні, зокрема щодо завдання досягнення гендерної рівності. Запропоновано перспективні напрями вдосконалення організаційного та правового забезпечення євроінтеграційного процесу з урахуванням гендерної складової.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Серед різноманітних форматів взаємодії між Україною та ЄС у євроінтеграційному процесі, які розвивалися по мірі імплементації Угоди про Асоціацію, отримання Україною статусу країни – кандидатки в члени ЄС та відкриття переговорів про вступ до ЄС, в цілях розкриття обраної тематики в полі зору авторки знаходяться ті формати, які використовуються для моніторингу та просування в сфері гендерної рівності. Ними є: План заходів на виконання Угоди про асоціацію; підготовка відповідей для Опитувальника щодо членства в ЄС [17]; щорічні Діалоги з прав людини; підготовка звітів за результатами проведення оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу та пропозицій щодо приведення галузевого законодавства України у відповідність з правом ЄС; формування Європейською Комісією звіту стосовно країн у рамках підготовки Пакету розширення; самооцінка (селф-скринінг) та скринінг; переговорні групи; двосторонні тематичні зустрічі Україна – ЄС; дорожні карти та ін. Визначений перелік не є вичерпним, оскільки перелік усіх можливих форматів не є метою даної наукової

розвідки. Критерієм відбору була не тільки інтенсивність включення гендерної тематики до того чи іншого формату, але й безпосередня залученість авторки як Урядової уповноваженої за питань гендерної політики (далі – Урядова уповноважена) та фахівців Апарату Урядової уповноваженої до роботи в євроінтеграційному напрямку, що надавало можливості використання на додаток до перелічених вище методів наукового пізнання безпосереднього спостереження та включення в процеси. Розглянемо детальніше кожний із названих форматів.

Ратифікація в 2014 році Верховною Радою України, з одного боку, та всіма країнами – членами ЄС, з іншого, Угоди про асоціацію вимагала розробки ефективного інструменту забезпечення імплементації в життя її положень. Таким інструментом став *План заходів на виконання Угоди про асоціацію* (далі – План заходів), затверджений постановою Кабінету Міністрів України 25 жовтня 2017 року [2]. Відповідно до результатів аналізу Плану заходів, здійсненого в квітні 2018 року, Апаратом Урядової уповноваженої біля двадцяти завдань Плану безпосередньо стосувалися діяльності, спрямованої на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а біля сорока вимагали інтеграції гендерних підходів задля свого ефективного впровадження. Серед заходів із виконання Угоди про асоціацію була ратифікація Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами (Стамбульської Конвенції) (п. 22, ратифікована 20.06.2022, вступила в силу 1 листопада того ж року), створення інституту Урядового уповноваженого з питань гендерної політики (п. 24, виконано у 2017 [18] – 2018 [19]); «удосконалення антидискримінаційного законодавства в частині протидії множинній дискримінації» (п. 21); «удосконалення механізмів та процедур розслідування та притягнення до відповідальності за порушення прав людини, зокрема ті, що пов'язані з домашнім, гендерним та сексуальним насильством» (п. 54), а також «здійснення проміжної оцінки стану виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року (п. 56); «реалізація Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на 2016–2020 роки» (п. 64); «удосконалення системи захисту від дискримінації за ознакою статі» (п. 1330); «усунення дискримінації за ознакою статі щодо батьківської відпустки для догляду за дитиною» (п. 1331); «запровадження можливості встановлення скороченого та неповного робочого дня/тижня для осіб, які вийшли з батьківської відпустки» (п. 1332) «врегулювання питання відсутності на роботі працівника у разі виникнення надзвичайних обставин у невідкладних сімейних справах» (п. 1333); «запровадження санкцій за порушення законодавства про батьківські відпустки для догляду за дитиною» (п. 1334); «впровадження принципу рівноправності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення» (п. 1336); «закріплення на законодавчому рівні заборони будь-якої дискримінації у сфері праці, в тому числі під час прийому на роботу» (п. 1342); «удосконалення механізму запобігання та протидії дискримінації працівників під час прийому на роботу» (п. 1343); «запровадження стимулюючих механізмів для роботодавців

з метою працевлаштування осіб з інвалідністю» (п. 1344) та ін. Інформація щодо втілення заходів включена в щорічні звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Щорічні звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС готуються Урядом України з 2015 року й спрямовуються до Комітету асоціації Україна-ЄС. Проведений у рамках підготовки даного дослідження контент-аналіз звітів про виконання Угоди про асоціацію за 2022–2024 роки дає підстави для наступних висновків. У звіті за 2022 рік зазначено ратифікацію Стамбульської конвенції [20, с. 32], та дії щодо протидії торгівлі людьми [20, с. 36] (розділ «Юстиція, свобода, безпека та права людини»), а також інші законотворчі заходи, такі як оновлення Національного плану дій на виконання Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та прийняття змін до постанови КМУ щодо розширення діяльності служб допомоги постраждалим від насильства [20, с. 94]. У звіті за 2023 рік виокремлено підрозділ «Удосконалення антидискримінаційного законодавства» («Юстиція, свобода, безпека та права людини»), в якому висвітлено законотворчу роботу, спрямовану на подолання дискримінації, протидію насильства за ознакою статі, зокрема, сексуальним домаганням, імплементацію положень Стамбульської Конвенції, реалізацію Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, зменшення гендерного розриву в оплаті праці, визначення цивільного партнерства [21, с. 42–43]. У підрозділі «Протидія торгівлі людьми» окреслені правові кроки, спрямовані на подолання цього явища: затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року та плану заходів на її виконання [21, с. 45].

Інформація щодо прогресу в забезпеченні гендерної рівності в 2024 році включена до розділу «Соціальна політика і трудові відносини», в якому зазначені наступні досягнення: розробка Примірного положення про центр допомоги врятованим [22]; внесення змін до Типової програми для постраждалих осіб для врахування потреб осіб з порушеннями слуху, зору та осіб з інтелектуальними порушеннями [23]; підготовка та презентація Національного огляду «Пекін +30»; оновлення завдань і показників Цілі 5 «Гендерна рівність» Цілей сталого розвитку з урахуванням Індексу гендерної рівності; проведення дослідження впливу безпекових викликів на різні групи дівчат і хлопців, жінок і чоловіків, результати якого використовуються для формування політики; 125 тис. людей, постраждалих від гендерно зумовленого і домашнього насильства, отримали допомогу спеціалізованих служб підтримки, з них 85% – жінки [24]. Тож інформація щодо прогресу в досягненні гендерної рівності подається в розділах «Юстиція, свобода, безпека та права людини» та «Соціальна політика і трудові відносини», оскільки «правила ЄС у сфері соціальної політики та зайнятості включають мінімальні стандарти трудового права, рівності, охорони праці та техніки безпеки й недискримінації, а також охорона здоров'я та безпека на робочому місці» [25, с. 118]. В інших розділах така інформація не була виявлена попри наскрізність включення питання гендерної рівності до Угоди про асоціацію.

Відповідно до Розділу VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди про асоціацію, Україна та ЄС проводять регулярні засідання двосторонніх органів асоціації, засідання комітетів та підкомітетів, а також діалогів із різних питань (діалог високого рівня між Україною та ЄС щодо горизонтальних питань та окремих секторів промисловості з права інтелектуальної власності, діалоги з прав людини). Саме в форматі діалогів із прав людини розглядаються комплексно питання щодо забезпечення гендерної рівності, тому зупинимося на огляді цього формату детальніше. *Діалоги з прав людини Україна-ЄС* – щорічний інструмент, що є частиною механізму співпраці між Україною та ЄС в рамках Угоди про асоціацію, який реалізується шляхом проведення щорічних політичних зустрічей, спрямованих на обговорення та доведення до ЄС стану дотримання прав людини, основоположних свобод та спільних цінностей, а також порушення прав людини на тимчасово окупованих РФ територіях України. З 2016 року проведено десять таких Діалогів. Координаційну роботу з української сторони по організації та проведенню діалогів здійснює Міністерство юстиції України. Проведений аналіз порядку денного Діалогів з прав людини з 2017 по 2025 рік демонструє, що під час кожного діалогу піднімалися питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, прав жінок і дівчат, протидії гендерно зумовленому насильству. З 2023 року до порядку денного восьмого Діалогу з прав людини було включено питання реагування на сексуальне насильство пов'язане із збройною агресією РФ проти України [21], яке залишилося серед питань розгляду також у 2024 та 2025 роках (див. табл. 1). У 2022 році у зв'язку із початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України Діалог з прав людини не проводився.

Таблиця 1

Гендерна тематика, включена в порядок денний Діалогу з прав людини між Україною та ЄС (2017–2025)

Рік	Гендерна тематика, включена в порядок денний Діалогу з прав людини між Україною та ЄС
2017–2021	Гендерна рівність та права жінок
2023	Сексуальне та гендерно зумовлене насильство, пов'язане з війною. Гендерна рівність та права жінок і дівчат.
2024	Відновлення прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом: надання термінових проміжних репарацій. Гендерна рівність та права жінок і дівчат. Забезпечення врахування гендерної рівності у процесі відновлення. Запобігання гендерно зумовленому насильству (ГЗН).
2025	Ключові політичні та законодавчі зміни в Україні з акцентом на: – гендерну рівність; – відновлення прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

Інформацію із зазначених питань із боку України представляють Урядова уповноважена з питань гендерної політики, представники Міністерства соціальної політики, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної соціальної сервісної служби України, Офісу Генерального прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в залежності від тематики. Організації громадянського суспільства до цього формату не долучені. З боку Європейської комісії участь у діалозі беруть представники різних департаментів та підрозділів Європейської служби зовнішніх справ (EEAS), Європейської Комісії залежно від тематики обговорюваного питання, а також представники держав-членів. Діалог дає можливість не лише представити актуальну на момент його проведення ситуацію з конкретними аспектами дотримання прав людини, а й обговорити її, надати уточнюючі коментарі та відповіді на питання представників сторони ЄС, що стають важливим джерелом інформації для подальшої оцінки та процесів прийняття рішень.

Після подачі 28 лютого 2022 року заявки на членство в ЄС розпочався новий етап взаємодії між Україною та ЄС для отримання статусу кандидатки в ЄС. 8 квітня 2022 року Україна отримала *Опитувальник щодо членства в ЄС* [17] щодо відповідності українського законодавства європейському праву, заповнення якого було необхідною умовою для прийняття рішення про надання Україні статусу кандидата в ЄС. Опитувальник містив окремих розділ «L. Гендерна рівність та права жінок»; також гендерні питання були наскрізно включені до інших розділів (питання 123, 125, 180, 183, 227–229, 235, 243–251). Відповіді були передані частинами в квітні й травні 2022 року. За результатами його вивчення 16 червня 2022 року Європейська Комісія оприлюднила Висновок щодо заявки України на членство в ЄС із рекомендацією Європейській Раді надати Україні статус кандидата на членство в ЄС, а також 7-ма рекомендаціями, які мала виконати Україна для наступного етапу – відкриття переговорів про вступ. Рекомендацій, які б стосувалися питань удосконалення гендерної політики, Україна не отримала (на відміну від Республіки Молдова). 23 червня 2022 року Європейська Рада ухвалила рішення надати Україні статус кандидата на членство в ЄС.

Підготовка Україною звітів за результатами проведення оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (селф-скринінг) є важливим інструментом фіксування прогресу в наближенні українського законодавства до норм ЄС у галузях, визначених в Угоді про асоціацію та забезпечення підготовки України до переговорів про вступ до ЄС. Такий звіт було підготовлено [26] і передано восени 2023 року Європейській Комісії разом із пропозиціями щодо приведення галузевого законодавства України у відповідність з правом ЄС [22]. Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики надавалися матеріали до переговорного розділу 23 «Судова влада та основоположні права».

Після проведення українською стороною селф-скринінгу законодавства на відповідність законодавству ЄС у січні 2025 року Єврокомісія розпочала офіційний *скринінг* відповідності українського законодавства праву ЄС, необхідний для

розробки плану адаптації законодавства до стандартів ЄС (завершено 30.09.2025) Пропозиції з гендерної тематики Апаратом Урядової уповноваженої надавалися за розділами «Судова влада та основоположні права» та «Функціонування демократичних інституцій» і були включені до них. Національна програма адаптації законодавства України до права ЄС (acquis ЄС) (далі – Національна програма), яка визначає системний підхід України до виконання всіх зобов'язань у межах переговорного процесу про вступ до ЄС та гармонізації національного законодавства з правом ЄС, узагальнюючи результати скринінгу в конкретний план дій, була затверджена 30 грудня 2025 року Міжвідомчою робочою групою з питань забезпечення переговорного процесу про вступ України до ЄС та адаптації законодавства України до права ЄС [27]. Урядову уповноважену з питань гендерної політики визначено співвиконавицею завдання «Набрання чинності Трудовим кодексом України з метою приведення правового регулювання трудових відносин у відповідність до стандартів права Європейського Союзу (acquis ЄС)» у частині забезпечення дотримання принципу гендерної рівності.

Наприкінці 2023 року Єврокомісія також презентувала *звіт щодо України в межах Пакета розширення ЄС*, в якому рекомендувала розпочати перемовини про вступ до ЄС. До цього звіту двічі в 2023 році українською стороною надавалися інформаційно-довідкові матеріали щодо прогресу, який було досягнуто в частині виконання політичних та економічних критеріїв, які включали інформацію з гендерних питань. На основі цього Звіту в грудні 2023 року Європейська Рада ухвалила рішення про відкриття переговорів з Україною, після чого Єврокомісія розпочала розробку переговорної рамки для України (затверджена Радою ЄС 21.06.2024), ознаменувавши проведенням 25 червня того ж року конференції високого рівня початок *переговорів* про вступ України до ЄС. Урядова уповноважена та Апарат Урядової уповноваженої були долучені до підготовки *Плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу у 2024 році*, а в 2025 році – за наскрізним напрямом «Керівництво щодо впровадження гендерного мейнстримінг» («Guidance for Gender Equality mainstreaming»).

Проведене в 2025 році дослідження гендерного виміру сформованих 36-ти *переговорних груп* (оцінка участі жіночих організацій у складі робочих груп, гендерний аналіз персонального складу переговорних груп, контент-аналіз основних документів переговорних груп) виявило низку тенденцій. До переговорних груп входять не лише представники урядових структур, хоча вони складають абсолютну більшість (71,8%), але й громадських організацій та бізнес асоціацій (разом 25,1%), наукових установ (3,1%). Жінки становлять 37,1% учасників переговорних груп, будучи найбільше представленими в категорії «науковці» – 47,6% та неурядові організації (42,5%), що є серйозним представництвом. Разом з тим спостерігається фрагментарність у залученні жіночих організацій до діяльності переговорних груп, яке «фіксується здебільшого в соціальних, правових чи екологічних розділах [28, с. 9].

Аналіз надає також підстави для висновку про відсутність системності в урахуванні питань гендерної рівності: лише два розділи – 23-й «Судова влада та основоположні права» та 31-й «Зовнішня політика і безпека» інтегрують гендерну тематику комплексно і відповідно до стандартів ЄС. У більшості розділів (близько 27 із 36 або 75%), за висновками дослідників, гендерний аспект повністю ігнорується» [28, с. 53]. До розділів із частковим урахуванням гендерних аспектів можна віднести розділ 24 «Юстиція, свобода та безпека» – передбачені заходи протидії сексуальному насильству над дітьми; акцент на виявленні жертв торгівлі людьми (особливо жінок та дітей); увага до вразливих категорій мігрантів; розділ 19 «Соціальна політика та зайнятість», в якому згадуються права жінок, вразливих груп (осіб із інвалідністю), а також розділ 5 «Публічні закупівлі», в якому блок про захист прав споживачів, включно з вразливими групами, але без конкретизації [28, с. 12]. Переговорні групи напрацювали проекти Дорожніх карт щодо адаптації українського законодавства до законодавства ЄС.

У травні 2025 року Уряд затвердив Дорожні карти в трьох ключових сферах – верховенство права, реформа державного управління та функціонування демократичних інституцій. Розробка та затвердження цих документів є необхідною умовою для відкриття переговорів про вступ України до ЄС за першим кластером «Основи процесу вступу» (Fundamentals). Дорожня карта з питань верховенства права містить окремий розділ «3.12 Гендерна рівність та насильство проти жінок». До нього включені такі завдання, як розроблення та прийняття операційного плану на 2025–2027 роки з реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року; зміни до Цивільного процесуального кодексу України щодо тягаря доказування у справах про дискримінацію; затвердження Моніторингової карти впровадження Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок з метою оцінювання прогресу та стану виконання міжнародних зобов'язань; затвердження Порядку реагування на випадки дискримінації за ознакою статі та іншими ознаками; розроблення, затвердження та імплементація Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2030 року; розроблення та затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 „Жінки, мир, безпека» на період до 2030 року; розробка та прийняття законів, спрямованих на впровадження положень Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами та Директиви (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14.05.2024 про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством щодо криміналізації переслідування (сталкінгу) та каліцтва жіночих статевих органів; підвищення рівня професійної компетентності працівників правоохоронних органів та прокуратури в сфері протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, зокрема сексуальних домагань Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС»

[розпорядження КМУ від 14.05.2025 № 475-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text>]. Завдання та заходи цього розділу Дорожньої карти є комплексною відповіддю на необхідність удосконалення національного законодавства щодо забезпечення гендерної рівності та протидії насильству стосовно жінок та практики його застосування у відповідності до стандартів міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, Стамбульської Конвенції, Директив ЄС з питань рівності, недискримінації та протидії насильству.

Двосторонні тематичні зустрічі Україна-ЄС за переговорними розділами є ще одним форматом, який допомагає визначити рівень відповідності критеріям до вступу і подальший обсяг роботи, здійснити огляд сфер у рамках проведення офіційної оцінки стану імплементації актів права ЄС в законодавство України. Ключовим переговорним розділом із точки зору забезпечення гендерної рівності на практиці є розділ 23 «Судова влада та основоположні права», блок 3.12 «Гендерна рівність і насильство щодо жінок». Разом з тим необхідно зауважити, що для забезпечення заявлено наскрізності гендерної тематики, гендерні питання мають бути включені й в інші переговорні розділи.

ВИСНОВКИ

Як показав проведений аналіз наскрізне забезпечення гендерної складової в усій євроінтеграційній процесі поки не є досягнутою. Забезпечення гендерного мейнстрімінгу в євроінтеграційних процесах тісно пов'язано із забезпеченням такого мейнстрімінгу й у секторальних політиках різного рівня державного управління, тобто з тим, наскільки ефективно й усебічно реалізується гендерна політика міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, а також обласними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Безумовно, це є темою окремого дослідження. Разом з тим ефективність політики напряму корелюється з інституційним механізмом її забезпечення, який досліджувався авторкою та іншими вченими. Вважаємо за доцільне поєднання в одній особі – заступника міністра або керівника ЦОВВ чи ОДА (ОВА) функцій відповідальності за євроінтеграцію з функцією уповноваженої особи-координатора з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі (далі – уповноважена особа (координатор), така особа визначається відповідно до ст. 12 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»). Станом на кінець 2025 року лише у двох міністерствах заступники міністрів з питань євроінтеграції також були визначені вповноваженими особами (координаторами) (Міністерство охорони здоров'я та Міністерство юстиції України). На початку 2025 року таких міністерств було п'ять (на додаток – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерство соціальної політики, Міністерство цифрової трансформації). Тому внесення змін до законодавства, зокрема, Закону України «Про забезпечення рівних

прав та можливостей жінок і чоловіків» для практичної реалізації саме такого формату відповідальності є нагальною потребою.

Є потреба й у посиленні гендерної складової в діяльності переговорних груп, зокрема щодо обов'язкової участі представниць жіночих та/чи феміністичних організацій в їх роботі, що є можливим забезпечити через Консультаційну панель громадських організацій, яка створена при Платформі гендерного мейнстримінгу та інклюзії у відновленні, яку координує Віце-прем'єр міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції [29] та обласні Коаліції 1325 «Жінки, мир, безпека», які створені й працюють у всіх областях України та м. Києві (крім тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим).

Спільно з громадськими та міжнародними організаціями, зокрема Структурою ООН-Жінки, яка в 2025–2027 роках спільно з Урядом України реалізує проєкт «Разом до гендерної рівності: Україна та ЄС (ENEST-UA 2025/488-587), розробити та затвердити стандартизовані вимоги до включення гендерного аспекту в існуючі формати роботи євроінтеграційного напрямку, а також застосування гендерних індикаторів на етапах планування, імплементації та звітування.

Є й інші інструменти, платформи та формати, які допомагають реалізувати діяльність спрямовану на наближення до стандартів ЄС у сфері забезпечення гендерної рівності, і потребують у подальшому свого вивчення в контексті визначеної теми дослідження: робота Консультативної місії ЄС в Україні, Платформа Східноєвропейського партнерства, Платформа громадянського суспільства, розрахунок Україною Індексу гендерної рівності ЄС, інформаційна система моніторингу виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції «Пульс вступу», інструменти фінансової підтримки програм із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та протидії насильству тощо. Наявність таких різноманітних форматів взаємодії є свідченням формування та впровадження комплексних наскрізних підходів до забезпечення принципу гендерної рівності в євроінтеграційному процесі, які потребують свого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
- [2] Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : постанова Каб. Міністрів України № 1106 від 25.10.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n10>.
- [3] Тюріна Д. Механізми формування державної гендерної політики в умовах євроінтеграції України : дис. ... д-ра наук з держ. управління. Черкаси, 2025. 377 с. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/02.05.03/disTiurina.pdf>.

- [4] Тюріна Д. Інноваційні аспекти розвитку державної гендерної політики в умовах євроінтеграції України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 11. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5039>.
<https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.18>
- [5] Тюріна Д. Соціально-економічний аналіз державної гендерної політики в умовах євроінтеграції України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2023. Вип. 2(19). С. 273–284. URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19413>
<https://doi.org/10.52363/2414-5866-2023-2-32>
- [6] Петrenchенко С. Шляхи вдосконалення конституційного законодавства щодо забезпечення гендерної рівності у сфері виборчого права в Україні в умовах євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6(41). С. 28–31. URL: https://pju.nuoua.od.ua/v6_2021/6.pdf
[https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).961](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).961)
- [7] Середа О., Кушніренко А. Актуальні питання гендерної рівності у трудовому праві України в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. С. 217–224. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i83.135>
- [8] Бондаренко О. Врахування гендерних аспектів при формуванні законодавства України в умовах євроінтеграції. *Сучасні тенденції забезпечення гендерного балансу в умовах Євроінтеграції* : зб. матеріалів інформ.-просвітницького форуму (м. Кропивницький, 17 берез. 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 83–86. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/08/zbirnyk-17.03.2023.pdf#page=83>
- [9] Лубко І. М. Сучасні інституційні механізми забезпечення гендерної рівності в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави*: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 2019. С. 203–212. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/2403/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%A7%D0%9D%D0%A3_2019%20%281%29-203-212.pdf
- [10] Герасимчук Т., Сікорська І. Механізми та інструменти реалізації гендерної політики ЄС: уроки для України. *Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій*. 2024. Вип. IX. Київ : APREI. С. 4–21. URL: <https://yearlybook-aprei.com.ua/wp-content/uploads/2025/02/Ukrayinskyj-SHHorichnyk-z-YEvropejskyh-Integracijnyh-Studij.-Vypusk-IX-2024-r..pdf#page=58>
- [11] Бондаренко Є. Імплементация Стратегії гендерної рівності в освіті до 2030 року: виклики та перспективи на шляху євроінтеграції України. *Забезпечення гендерної рівності та інклюзії в академічному середовищі* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 квіт. 2024 р.). Київ : КНЕУ, 2024. С. 23–28. URL: https://www.researchgate.net/profile/Anna-Politova-2/publication/381111421_Politova_AS_Poterpilij_u_kriminalnih_pravoporusenah_pov'azanih_z_genderno_zumovlenim_nasilstvom_v_umovah_zbrojnogo_konfliktu_voennogo_stanu_Zabezpecenna_gendernoi_rivnosti_ta_inkluzii_v_akademicnomu_/links/665d8dd022a7f16b4f6eaa7e/Politova-AS-Poterpilij-u-kriminalnih-pravoporusenah-povazanih-z-genderno-zumovlenim-nasilstvom-v-umovah-zbrojnogo-konfliktu-voennogo-stanu-Zabezpecenna-gendernoi-rivnosti-ta-inkluzii-v-akademicnomu.pdf#page=23
- [12] Солошенко О. Гендерна стратегія розвитку суспільства як складова євроінтеграційних процесів в Україні: правовий аспект. *Актуальні питання інтеграції України*

до європейського безпекового простору : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з між-нар. участю в межах реалізації проекту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» (м. Глухів, 18 трав. 2023 р.). Глухів, 2023. С. 93–96. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15611>

- [13] Грицай І. Реформування гендерної політики в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. №2 (121). С. 210–216. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/11632>
<https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-6-210-216>
- [14] Кагановська Т., Сироїд Т. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо забезпечення гендерної рівності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Т. 2. № 76. С. 232–239. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.37>
- [15] Герасимчук Т. Європейський Союз і гендерна рівність: нормативно-правове регулювання та інституційні механізми підтримки. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2025. № 20. С. 239–255. URL: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-29>
- [16] Шевченко С. Кроки України в адаптації українського законодавства до європейських стандартів: історична ретроспектива і порядок денний. 2023. URL: <https://jurfem.com.ua/kroky-ukrayiny-v-adaptatsiyi-ukrayinskoho-zakonodavska-do-europeyskykh-standartiv/>
- [17] Опитувальник ЄС та відповіді на нього для набуття Україною статусу кандидата в ЄС. 2022. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/opytuvalnyk-yes-ta-vidpovidi-na-nogo-dlya-nabuttya-ukrayinoyu-statusu-kandydata-v-yes/>
- [18] Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики : постанова Каб. Міністрів України № 390 від 07.06.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/390-2017-%D0%BF>
- [19] Про призначення Левченко К. Б. Урядовим уповноваженим з питань гендерної політики : розпорядження Каб. Міністрів України від 14.02.2018 № 90-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2018-%D1%80#Text>
- [20] Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. 2023. 102 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
- [21] Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. 2024. 129 с. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrayinoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf>
- [22] Про затвердження Примірнього положення про центр допомоги врятованим : постанова Каб. Міністрів України від 19.11.2024 № 1321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1321-2024-%D0%BF#Text>
- [23] Про затвердження Змін до Типової програми для постраждалих осіб : наказ Мінсоцполітики України від 13.01.2025 № 9-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0297-25#Text>
- [24] Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік. 2025. 135 с. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-za-2024-rik.pdf>

- [25] Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС). 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_UA.pdf
- [26] Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) : постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2023 № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text>
- [27] Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу : постанова Каб. Міністрів України від 27.08.2024 № 987. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-2024-%D0%BF#Text>
- [28] Дослідження гендерного виміру у діяльності переговорних груп щодо євроінтеграції України. Київ. 2025. 60 с.
- [29] Платформа забезпечення гендерного мейнстримінгу та інклюзії у відновленні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/henderna-rivnist/vidnovlenn>

REFERENCES

- [1] Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part. 2014. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
- [2] On the implementation of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part: (Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine (2017, October, No. 1106). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n10>
- [3] Tiurina, D. (2025). Mechanisms for the formation of state gender policy in the context of Ukraine's European integration (Doctoral dissertation, Cherkasy, Ukraine). Retrieved from <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/02.05.03/disTiurina.pdf>
- [4] Tiurina, D. (2024). Innovative aspects of the development of state gender policy in the context of Ukraine's European integration. *Public Administration: Improvement and Development*, 11. Retrieved from <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/23691>
- [5] Tiurina, D. (2023). Socio-economic analysis of state gender policy in the context of Ukraine's European integration. *Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration*, 2(19), 273–284. Retrieved from <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19413>
<https://doi.org/10.52363/2414-5866-2023-2-32>
- [6] Petrechenko, S. (2021). Ways to improve constitutional legislation to ensure gender equality in electoral law in Ukraine in the context of European integration. *Prykarpattia Legal Bulletin*, 6(41), 28–31. Retrieved from http://www.pjv.nuoua.od.ua/v6_2021/6.pdf
[https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(41\).961](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(41).961)
- [7] Sereda, O., & Kushnirenko, A. (2019). Current issues of gender equality in the labor law of Ukraine in the context of European integration. *Current Problems of State and Law*, 83, 217–224. Retrieved from <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i83.135>
- [8] Bondarenko, O. (2023, March). Consideration of gender aspects in the formation of Ukrainian legislation in the context of European integration. *In Modern trends in ensuring gender balance in the context of European integration: Proceedings of the information and educational forum* (pp. 83–86). Kropyvnytskyi: Donetsk State University of Internal

- Affairs. Retrieved from <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/08/zbirnyk-17.03.2023.pdf#page=83>
- [9] Lubko, I. M. (2019). Modern institutional mechanisms for ensuring gender equality in Ukraine in the context of European integration processes. In *Current problems of civil society development and the rule of law formation: Proceedings of the II All-Ukrainian scientific and practical Internet conference* (pp. 203–212). Retrieved from https://eprints.edu.ua/2403/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%A7%D0%9D%D0%A3_2019%20%281%29-203-212.pdf
- [10] Herasymchuk, T., & Sikorska, I. (2024). Mechanisms and instruments for implementing EU gender policy: Lessons for Ukraine. *Ukrainian Yearbook of European Integration Studies*, 9, 4–21. Retrieved from <https://yearlybook-aprei.com.ua/wp-content/uploads/2025/02/Ukrayinskyj-SHHorichnyk-z-YEvropejskyh-Integracijnyh-Studij.-Vypusk-IH-2024-r..pdf#page=58>
- [11] Bondarenko, Ye. (2024, April). Implementation of the Gender Equality Strategy in Education until 2030: Challenges and prospects on Ukraine's path to European integration. In *Ensuring gender equality and inclusion in the academic environment: Proceedings of the international scientific and practical conference* (pp. 23–28). Kyiv: KNEU. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Anna-Politova-2/publication/381111421_Politova_AS_Poterpilij_u_kriminalnih_pravoporushennah_pov'azanih_z_genderno_zumovlenim_nasilstvom_v_umovah_zbrojnogo_konfliktu_voennogo-stanu-Zabezpecenna-gendernoi-rivnosti-ta-inkluzii-v-akademicnomu.pdf#page=23
- [12] Soloshenko, O. (2023, May). Gender strategy for societal development as a component of Ukraine's European integration processes: Legal aspect. In *Current issues of Ukraine's integration into the European security space: Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation* (pp. 93–96). Hlukhiv. Retrieved from <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15611>
- [13] Hrytsai, I. (2022). Reforming gender policy in the context of European integration. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 2(121), 210–216. Retrieved from <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/11632>
<https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-6-210-216>
- [14] Kahanovska, T., & Syroid, T. (2022). Organizational and legal mechanism of the European Union for ensuring gender equality. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 76(2), 232–239. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.37>
- [15] Herasymchuk, T. (2025). The European Union and gender equality: Legal regulation and institutional support mechanisms. *Bulletin of the Precarpathian University. Series: Political Science*, 20, 239–255. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-29>
- [16] Shevchenko, S. (2023, May). *Ukraine's steps in adapting national legislation to European standards: Historical retrospective and agenda*. Retrieved from <https://jurfem.com.ua/kroky-ukrayiny-v-adaptatsiyi-ukrayinskoho-zakonodavska-do-europejskykh-standartiv/>
- [17] *EU questionnaire and Ukraine's responses for obtaining EU candidate status*. (2022, June). Retrieved from <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/opytuvalnyk-yes-ta-vidpovidi-na-nogodlya-nabuttya-ukrayinoyu-statusu-kandydata-v-yes/>

- [18] On the Government Commissioner for Gender Policy: Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017, June, No. 390). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/390-2017-%D0%BF>
- [19] On the appointment of K. Levchenko as Government Commissioner for Gender Policy: Order Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018, February, No. 90-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2018-%D1%80#Text>
- [20] Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2022: Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
- [21] Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2023: Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). Retrieved from <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrayinoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf>
- [22] On approval of the Model Regulation on the Center for Assistance to Survivors: Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, November, No. 1321). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1321-2024-%D0%BF#Text>
- [23] On approval of amendments to the Standard Program for affected persons: Order Ministry of Social Policy of Ukraine. (2025, January, No. 9-N). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0297-25#Text>
- [24] Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2024: Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025). Retrieved from <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-za-2024-rik.pdf>
- [25] Report on the results of the initial assessment of the state of implementation of EU acquis: Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_UA.pdf
- [26] On approval of the Procedure for conducting the initial assessment of the state of implementation of EU acquis: Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, February, No. 189). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text>
- [27] Certain issues of ensuring the negotiation process on Ukraine's accession to the European Union: Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, August, No. 987). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-2024-%D0%BF#Text>
- [28] Study of the gender dimension in the activities of negotiation groups on Ukraine's European integration. (2025). Kyiv.
- [29] Gender mainstreaming and inclusion in recovery platform. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/henderna-rivnist/vidnovlenn>

Катерина Борисівна Левченко

Докторка юридичних наук, кандидатка філософських наук, професорка
Урядова Уповноважена з питань гендерної політики
Заслужена юристка України
01008, вул. Михайла Грушевського, 12/2, Київ, Україна
email: levchenkokateryna@yahoo.com

Kateryna B. Levchenko

Doctor of Law, Candidate of Philosophy, Professor

Government Commissioner for Gender Policy

Honoured Jurist of Ukraine

01008, 12/2 Hrushevsky St., Kyiv, Ukraine

email: levchenkokateryna@yahoo.com

Рекомендоване цитування: Левченко К. Б. Гендерна складова євроінтеграційної діяльності: історико-правовий аналіз. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Том 33. № 1. С. 111–130. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-111>

Suggested Citation: Levchenko, K. B. (2026). Gender Component of European Integration Activities: Historical and Legal Analysis. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(1), 111–130. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-111>

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.03.2026

Дата публікації (оприлюднення): 31.03.2026

УДК 340.115

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-131>

Ганс-Йоахім Шрамм

Університет Вісмар

Вісмар, Німеччина

<https://orcid.org/0000-0002-1805-7991>

Віталій Михайлович Пашков

Університет Вісмар

Вісмар, Німеччина

Науково-дослідний інститут державного
будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9489-7768>

МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПРАВознавців: ДОСВІД ФРН

Анотація. *Стаття присвячена комплексному аналізу ролі юридичної методології в правовій системі ФРН та її значенню для забезпечення якості правозастосування й ефективного захисту прав людини. Метою дослідження є з'ясування нормативних, доктринальних і практичних засад функціонування методології права у ФРН, а також виявлення можливостей адаптації німецького досвіду для української правової системи. У статті показано, що юридична методологія в Німеччині не обмежується теоретичним рівнем, а становить фундаментальний елемент юридичної освіти, судової практики та професійної підготовки юристів. Вона має опосередковане нормативне закріплення через систему правничої освіти, перший державний юридичний іспит, а також через обов'язковість методично обґрунтованого правозастосування, що впливає з принципу верховенства права. Обґрунтовується, що методологія забезпечує раціоналізацію та об'єктивізацію юридичних рішень, їх систематизацію, перевірюваність і стабільність, формуючи єдиний професійний стиль юридичного мислення й аргументації. Особлива увага приділяється аналізу співвідношення *juristischer Stil*, *Gutachtenstil* та *Urteilsstil*, які розглядаються як різні рівні реалізації експертного юридичного мислення. Доведено, що юридична методологія є практичним механізмом захисту прав людини, насамперед через застосування принципу пропорційності, конституційно-орієнтованого тлумачення та стандартів аргументації, розроблених у практиці Федерального конституційного суду ФРН. У статті також здійснено порівняльний аналіз із правовою системою України, який виявляє відсутність нормативно закріпленої методологічної підготовки юристів та фрагментарність методичного підходу в судовій практиці. Зроблено висновок про доцільність інституціоналізації юридичної методології в Україні як передумови підвищення якості правосуддя та реального забезпечення прав людини.*